

TİASAD

Türk & İslam Dünyası Sosyal Araştırmalar Dergisi
The Journal of Turk & Islam World Social Studies

Yıl: 5, Sayı: 17, Haziran 2018, s. 279-300

Dr. Öğr. Üyesi Ahmet Emin SEYHAN

Kafkas Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, ahmeteminseyhan@gmail.com

ANLAM KAYBINA UĞRAMIŞ KELİMELER ÜZERİNDEN YAPILAN ÂYET/HADİS YORUMLARININ OLUMSUZ YANSIMALARI (YE’CÛC VE ME’CÛC KAVRAMI ÖZELİNDE BİR DEĞERLENDİRME)¹

Özet

Bilindiği üzere kelimeler de insanlar gibi doğar, büyür, anlam kaybına, daralmasına veya genişlemesine maruz kalır ve nihayetinde de ölür. Her dilde bunun örneklerine rastlamak mümkündür. Dolayısıyla bir kelimenin söylendiği zaman diliminde ve coğrafyada o toplum tarafından nasıl anlaşıldığının bilinmesi hâlinde cümleye doğru anlam verilebilir; aksi halde istenmeyen manalar ortaya çıkar ve kaçınılmaz olarak mesaj anlaşılammış olur.

Bu makalede “Ye’cûc ve Me’cûc” kelimesinin Hz. Peygamber’in yaşadığı dönemde nasıl anlaşıldığı, ilerleyen süreçte nasıl anlam kaybına uğradığı, konuyla ilgili âyet ve hadislerin nasıl yorumlandığı ve bunun menfi yansımalarının neler olduğu üzerinde durulmuştur. Nitekim günümüzde bile bu kavramın yaşadığı anlam kayması tam olarak tespit edilemediği için kafa karışıklıkları devam etmekte, isabetli olmayan yorumlar yapılmakta ve insanlar sordukları sorulara ikna edici cevaplar alamamaktadır.

İslâm coğrafyasının hızla genişlemesinin ve farklı kültürlerin müslümanlar arasına sirayet etmesinin bazı kavramların anlam çerçevesinin genişlemesine veya anlam kaymalarına neden olduğu bilinmektedir. Zira dildeki göstergeler, toplumun

¹ Bu tebliğ, Ye’cûc ve Me’cûc ile ilgili tarafımızdan yazılan 5 (beş) ayrı ilmî makalenin özetlenmesiyle oluşturulmuş, 3-5 Mayıs 2018 tarihleri arasında Alanya Alaeddin Keykubat Üniversitesi’nde düzenlenen “4. Uluslararası Din Bilimleri Sempozyumu”nda sunulmuş, ancak daha sonra görülen lüzum üzerine “yeniden gözden geçirilerek ve çok önemli değişiklikler yapılarak” yayınlanmasına karar verilmiştir.

geçirdiği sosyo-kültürel değişmelerle sıkı sıkıya ilişkilidir. Bu itibarla Hz. Peygamber'in yaşadığı dönemde "Ye'cûc ve Me'cûc" kelimesi "bozguncu insanlar" anlamında "sıfat" olarak kullanılırken ilerleyen yıllarda yahudi ve hıristiyan kültürünün de etkisiyle düşman görülen kavimlere "isim" olarak verilmeye başlanmıştır. Böylece İsrâiliyat ve Mesihiyât'tan etkilenen râvîler, Hz. Peygamber'in sözlerini yanlış anlayıp aktarmış, hem âyetler hem de Hz. Peygamber'in haklı ikazları doğru anlamamıştır.

Anahtar kelimeler: Ye'cûc ve Me'cûc, Kıyamet Alameti, Zülkarneyn, Deccâl.

THE NEGATIVE REFLECTIONS OF COMMENTS OF THE VERSE/ HADITH THAT BASED ON THE WORDS LOSS MEANING

(AN EVALUATION ON THE CONCEPT OF GOG AND MAGOG)

Abstract

As known, words emerge like people, it grows, it is subject to loss of meaning, contraction or expansion, and eventually dies. Examples of this can be found in every language. Therefore, if a word is understood by that society in the time period and geography, it can be given the correct meaning to the sentence; otherwise unwanted meanings will emerge and inevitably the message will not be understood.

In this article, the words "Gog and Magog" how understood it in the time of the Prophet, how it has become meaningless in the future, how to interpret the verses and hadiths related to the subject and the negative reflections of this have been emphasized. As a matter of fact, even today, the confusion continues because the shift in meaning of this concept cannot be fully determined, inaccurate comments are made and people cannot get convincing answers to the questions they ask.

It is known that the rapid expansion of the Islamic geography and the differentiation of different cultures among Muslims lead to the expansion of the meaning framework of some concepts or to the shift of meaning. Because those who appear in the language are closely related to the socio-cultural changes that society has undergone. In this regard during the period when the Prophet lived, "Gog and Magog" word "corrupt/ cruel people" in the sense of "adjectives" as used, in the following years, Jewish and Christian cultures began to be given as "names" to the tribes seen as enemies by the influence of the cultures. Thus, the narrators who are influenced by the Israelites and the Messiah, misunderstood and conveyed the words of the Prophet, both the holy verses and the righteous warnings of the Prophet were not understood correctly.

Key Words: Gog and Magog, Signs of Doomsday, Dhul-Qarnayn, Antichrist.

TİDSAD

GİRİŞ

“Ye'cûc ve Me'cûc” kelimesi hemen hemen her kavmin lisanında mevcut olup bununla “zalim ve kötü insanlar topluluğu” kast edilmektedir.

Yapılan araştırmalar, Kitâb-ı Mukaddes'te geçen “gog ve magog” tasvirleriyle bazı hadislerde yer alan “Ye'cûc ve Me'cûc” nitelendirmeleri arasında çok dikkat çekici benzerlikler olduğunu ortaya koymuştur. Kültürlerarası etkileşimin doğal bir sonucu olan söz konusu benzerliklerin arkasında yatan sebeplerle ilgili hiçbir araştırma yapmadan veya mevcut çalışmaları incelemeyen gelişigüzel konuşmak, Ye'cûc ve Me'cûc ile ilgili mitolojik muhtevalı haberleri sahih kabul etmek, Ye'cûc ve Me'cûc'un Hz. Âdem'in soyundan gelen acayip yaratıklar olduğunu, ahir zamanda tüm yeryüzünü istila edeceklerini, bu bilgiye her müslümanın inanması gerektiğini söylemek doğru değildir. Çünkü Kur'ân-ı Kerîm'de ve sahih hadislerde Ye'cûc ve Me'cûc'un “hem eşlerinin plesantalarını hem de ölmüş arkadaşlarının cesetlerini yiyen, geride bin erkek çocuk bırakmadan ölmeyen, boyları ve enleri akıl almaz derecede uzun ve geniş olan, bir kulaklarını yere yatak olarak seren ve diğer kulaklarını da üzerlerine yorgan olarak örten kimseler” olduğuna dair hiçbir bilgi yoktur. Bu mevzû hadisleri Hz. Muhammed'e nispet ederek yazdıkları eserlere “hadis” diye alanlar, Hz. Peygamber'e atılan iftiralara dolaylı destek sağladıkları, İslâm'ın doğru anlaşılmasını engelledikleri, yanlış bir tasavvurun devamına sebebiyet verdikleri ve kafa karışıklıklarını daha da artırdıkları için mesuldürler. Çünkü konuyla ilgili araştırma yapan Mûsâ Cârullah (ö. 1364/1945), İsmail Cerrahoğlu, İlyas Çelebi ve Mustafa Öztürk gibi kimseler, Ye'cûc ve Me'cûc'un “özel bir isimden” ziyade “bir vasfa işaret ettiğini”, geçmişte olduğu gibi gelecekte de aynı vasfı taşıyan kavimlerin zuhur edebileceğini ifade etmişlerdir. (Cârullah, 2013: 250-282; Cerrahoğlu, 1975: 97-125; Çelebi, 2000: 119; Öztürk, 2014: 27). Bu bakımdan Hz. Peygamber'in yaşadığı dönemde Ye'cûc ve Me'cûc kelimesinin “bozguncu insanlar/ şeytanlaşmış insanlar” anlamında “sıfat” olarak kullanıldığı, ancak ilerleyen yıllarda yahudi ve hıristiyan kültürünün etkisiyle “isim”leştiği bilindiğinde daha sağlıklı değerlendirme yapma imkânı elde edilecektir.

Bütün bu bilgiler dikkate alınarak meseleye yaklaşıldığında Enbiyâ sûresi 96. âyette geçen Ye'cûc ve Me'cûc ile kast edilenlerin “ikinci sûrun üfürülmesiyle birlikte diriltilen ve mahşer meydanına doğru sel gibi akıp giden günahkâr, zalim, kâfir, münafık ve müşrikler topluluğu” olduğu; Kehf sûresi 94. âyette geçen Ye'cûc ve Me'cûc ile kast edilenlerin ise, “Zülkarneyn'in yaşadığı dönemde dünyada bulunan, etraflarına büyük zararlar veren, işgalci ve bozguncu insanlar topluluğu” olduğu sonucu ortaya çıkmaktadır. Yani her iki âyette de “Ye'cûc ve Me'cûc” tabiriyle kastedilenler “farklı zaman ve mekânlardaki bütün zâlim, kâfir, münafık ve müşrik kimseler”dir. Biriyle “mahşer meydanında toplanacak şeytanın taraftarları”, diğeriyle ise “dünyadaki zalim ve bozguncu insanlar topluluğu” kastedilmektedir.

Bu makalede öncelikle Kur'ân-ı Kerîm'de geçen Ye'cûc ve Me'cûc kavramına müfessirlerin yaptıkları yorumlara kısaca temas edilmiş, daha sonra içinde Ye'cûc ve Me'cûc kelimesinin geçtiği bazı hadislerin sıhhat durumları incelenmiş, yaşanan anlam kaybına dikkat çekilmiş ve bu rivâyetlerin nasıl anlaşılması gerektiği üzerinde durulmuştur. Zira günümüzde bile bu kelimenin yaşadığı anlam kaybı tam olarak tespit edilemediği için Ye'cûc ve Me'cûc ile ilgili isabetli olmayan yorumlar yapılmakta, sordukları sorulara tatmin edici cevaplar alamayan genç-

TİDSAD

ler dinî ve ahlâkî değerlerden uzaklaşmakta, bütün bu olumsuzlukların doğal bir sonucu olarak genç nesiller arasında agnostisizm, deizim, ateizm, satanizm vb. akımlar giderek güç kazanmaktadır. Elbette bu tür zararlı akımların yaygınlaşmasının tek sebebi Ye'cûc ve Me'cûc kelimesinin yaşadığı anlam kaybının tam olarak tespit edilememesi ve âyet/ hadislerin buna göre yorumlanamaması değildir. Aksine bunun birçok sebebi vardır ve bunlardan sadece birisi makalemizin konusudur. Kaldı ki insanların en çok merakını celp eden fiten hadislerinin (Nüzul-i İsâ, Mehdî, Deccâl, Dâbbetü'l-arz, Güneşin batıdan doğması gibi gelecekte yaşanacak olaylardan bahseden rivâyetlerin) doğru anlaşılıp anlatılamaması da bu sebeplerden bazılarıdır ve önleyici tedbirlerin ivedilikle alınması gerekmektedir.

Sonuç itibarıyla, anlam kaybına uğramış bir kelimenin semantik analizi yapmadan, o kelimenin yaşadığı anlam kaybını tespit etmeden ilgili âyet ve hadisleri hak ettiği şekilde anlamak/ yorumlamak, sorulan sorulara ikna edici cevaplar vermek ve tüm insanlığa son din İslâm'ı en güzel şekilde tebliğ ve temsil etmek mümkün değildir.

Şimdi Kur'ân-ı Kerîm'de sadece iki âyette geçen Ye'cûc ve Me'cûc kavramına müfessirlerin yaptıkları yorumlara kısaca temas edelim.

1. Kur'ân-ı Kerîm'de geçen Ye'cûc ve Me'cûc Kavramı

Kur'ân-ı Kerîm'de iki âyette geçen (el-Kehf, 18/94; el-Enbiyâ, 21/96) Ye'cûc ve Me'cûc kavramıyla ilgili tabiûn dönemi âlimleri başta olmak üzere müfessirler muhtelif yorumlar yapmışlardır. Bunlardan bazıları, Ehl-i kitab'ın ve Câhiliye kültürünün etkisinde kalmış ve düşman gördükleri kavimleri “Ye'cûc ve Me'cûc” olmakla itham etmişlerdir. Örneğin Vehb b. Münebbih (ö. 114/732) (es-Sa'lebî, 2002: VI, 193; el-Vâhidî, 1994: III, 167), Katâde (ö. 117/735) (el-Vâhidî, 1994: III, 167; Begavî, 1997: V, 202), Süddî (ö. 127/745) (el-Vâhidî, 1994: III, 167) ve Mukâtil b. Süleyman (ö. 150/767) (Mukâtil, 1423: III, 52; es-Sa'lebî, 2002: VI, 193) Ye'cûc ve Me'cûc'un “Türkler” olduğunu iddia etmiş, Kurtûbî (ö. 671/1272) (Kurtûbî, 1964: XI, 58) ve İbn Kesîr (ö. 774/1372) (İbn Kesîr, 1988: I, 200; İbn Kesîr, 2003: XIX, 238) gibi âlimler de bu şahısların görüşlerini hiçbir tenkide tabi tutmaksızın eserlerine alıp nakletmişlerdir. Oysa böyle bir iddia doğru değildir. Zira Kâsımî (ö. 1332/1914), “Ye'cûc ve Me'cûc'un Moğol ve Tatarların nesli ve sedlerinin de Kafkas dağları olduğu” iddialarını tamamıyla İsrâiliyat ve mevzûat olarak değerlendirmiş (Kâsımî, 1997: VII, 77),² Mûsâ Cârullah, “*Eski Ahit'te yer alan kâhin ve şairlerin kuruntularının, uydurulmuş masal ve hurafelerin delil değeri taşıyamayacağı*” ifade etmiş (Cârullah, 2013: 254, 258, 262, 265) ve İsmail Cerrahoğlu, Cârullah'ın bu görüşlerine aynen katılmıştır. (Cerrahoğlu, 1975: 119-120, 124-125). İlyas Çelebi ise güvenilir rivâyetlerin hiçbirinde Ye'cûc ve Me'cûc ile Türkler arasında bir bağlantı kurulmadığını, bu yakıştırmaların Gog ve Magog'un Doğu'dan çıkacağı iddiasından veya Türklere düşman toplulukların kin ve öfkesinden kaynaklandığını ifade etmiştir. (Çelebi, 2013: XLIII, 375). Süleyman Ateş de “tefsir ve hadis kaynaklarındaki Ye'cûc ve Me'cûc ile ilgili anlatılanlara İsrâiliyat karıştırdığını, bunun Türklerle hiçbir alakasının bulunmadığını, söz konusu akıl ve mantık dışı efsanevi ayrıntılara inanmamak gerektiğini” kaydetmiştir. (Ateş, 1988: V, 326-332). Aziz Taşbolotov da yüksek lisans çalışmasının sonuç kısmında Ye'cûc ve Me'cûc'un Türkler olduğunu iddia eden

² Ye'cûc ve Me'cûc ile kimlerin kast edilmiş olabileceği konusunda yapılan diğer bazı yorumlar için bkz. Cerrahoğlu, 1975: 111-117.

müfessirlerin çoğunluğunun mevzû hadislere ve İsrâilî haberlere dayandığını belirtmiştir. (Taşbolotov, 2007: 119).

Kur'ân-ı Kerîm'de “Ye'cûc ve Me'cûc” kelimesinin geçtiğini gören ve bu konudaki uydurma rivâyetleri esas alan kimi âlimler ise, Ye'cûc ve Me'cûc'u “kıyâmetin on büyük alame-tinden biri” olarak görmüş ve bununla kimlerin kastedilmiş olabileceği konusunda “ciddi daya-naktan yoksun” değişik yorumlar yapmışlardır. (İbn Mes'ûd, 1985, II, 305; Tirmizî, 1992: 31/Fiten, 59 (IV, 517-518); Kâdı Beydâvî, 1988-1991: III, 369; İbn Kesîr, 1420: II, 521-522; Harpûfî, 2000: 292; Yazır, ts.: V, 3288, 3291, 3374; Bilmen, ts.: 327-328; Esed, 2000: 606, el-Kehf, 18/98, 100 no'lu dipnot; Döndüren, 2003: I, 501, el-Kehf, 18/94, 6 no'lu dipnot ve II, 532, el-Enbiyâ, 21/96, 43 no'lu dipnot; Çelik, 1996: 60-61; Hatipoğlu, 1999: 196).

Asrımızda da Ye'cûc ve Me'cûc ile kimlerin kast edilmiş olabileceği hususunda değişik yorumlar yapılmış ve hâlen de yapılmaktadır. (Seyhan, 2017/1: 65-97). Oysa Ye'cûc ve Me'cûc kavramının geçirdiği söz konusu anlam kaybını tespit etmeden, üstelik uydurma rivâyetlerin etkisinde kalınarak yapılan yorumlar isabetli değildir. Zira Ye'cûc ve Me'cûc'un “Türkler” ol-duğu, ahir zamanda seddi delip dışarı çıkacakları, bunun da “kıyâmetin bir alâmeti” olduğu şeklindeki yorumlar “tamamen asılsız haberlere ve mevzû hadislere” dayanmaktadır.

Sonuç olarak, Kur'ân-ı Kerîm'de iki âyette geçen Ye'cûc ve Me'cûc tâbiriyle kastedi-lenler “farklı zaman ve mekânlardaki bütün zalim, kâfir, münafık ve müşrik kimselerdir.” Biri-yle “dünyadaki şeytanlaşmış insanlar”, diğeriyle ise “mahşer meydanında toplanacak bütün za-lim, kâfir, müşrik ve münafıklar” kastedilmiştir.

Şimdi de Ye'cûc ve Me'cûc ilgili bazı rivâyetleri değerlendirelim.

2. Hadislerde Geçen Ye'cûc ve Me'cûc Kavramı

2.1. Ye'cûc ve Me'cûc'un Türkler Olduğunu Haber Veren Rivâyetler

a. Ebû Hureyre Rivâyeti

Ebû Hureyre (ö. 58/678) Resûlullah'ın (s.a.v.) şöyle buyurduğunu haber vermiştir: “Nûh'un üç oğlu vardır. Sâ'm, Hâm ve Yâfes. Araplar, Farslar ve Rumlar Sâ'm soyundandır ve onlarda hayır vardır. Ye'cûc ve Me'cûc, Türkler ve Sakâlibe (Slavlar)³ ise Yâfes soyundandır ve onlarda hayır yoktur. Kıptiler, Berberiler ve Sudanlılar ise Hâm soyundandır.”

Bu rivâyeti Ebû Hureyre'den; Bezzâr (ö. 292/905) (Bezzâr, 1988-2009: XIV, 245, nr: 7820), Saîd b. el-Müseyyeb'ten (ö. 94/713) ise mevkûf olarak İbn Vehb (ö. 197/812) (İbn Vehb, 1995: 64, nr: 25), İbn Sa'd (ö. 230/845) (İbn Sa'd, 1990: I, 36) ve Hâkim (ö. 405/1014) (Hâkim 1990: IV, 509, nr: 8429) tahrir etmişlerdir.

³ Bu makalede hadis metinlerinin daha doğru anlaşılmasını temin amacıyla yapılan “tüm parantez içi açıklamalar” tarafımıza aittir.

Nûh tufanının bölgesel değil küresel olduğunu düşünen, insanlığın Hz. Nûh'un üç oğlunun soyundan devam ettiğine inanan, ancak başka kıtalarda yaşayan binlerce farklı ırkın/ kavmin varlığından habersiz oldukları anlaşılan kişiler tarafından üretilen ve senedinde de mecrûh râvîler bulunan rivâyetin uydurma olduğu açıktır. (Seyhan, 2017/1: 75-79). Nitekim bu rivâyette yaşanan anlam kaybı bariz bir şekilde görülmekte olup Ye'cûc ve Me'cûc kelimesi "sıfat" değil "isim" olarak kullanılmaktadır.

b. Semûre b. Cündeb Rivâyeti

Semûre b. Cündeb (ö. 60/680), Resûlullah'ın (s.a.v.) şöyle buyurduğunu haber vermiştir: "*Sâm, Arabın babasıdır. Hâm, Habeşin babasıdır. Yâfes ise Türklerin babasıdır.*"

Bu rivâyeti Semûre b. Cündeb'ten sadece Taberânî tahrir etmiştir. (Taberânî, 1984: IV, 30, nr: 2645).

Rivâyetin senedinde "kezzâb olmakla itham edilmiş Yusuf b. es-Sefer ed-Dimeşkî'den tedlis yaptığı kayda geçirilen el-Velîd b. Müslim ed-Dimeşkî adında bir râvî" bulunmaktadır. Gerek Ebû Hureyre ve Semûre b. Cündeb'ten nakledilen merfû hadislerin gerekse Saîd b. el-Müseyyeb'ten nakledilen mevkûf rivâyetin Nûh tufanının bölgesel değil küresel olduğuna inanan, kendi ırkını diğer ırklardan üstün, önemli ve ayrıcalıklı gören, başka kıtalarda yaşayan binlerce farklı kavmin varlığından habersiz olan ve tüm ırkların Hz. Nûh'un üç oğlunun soyundan türediği ön kabulüyle hareket eden şahıslar tarafından üretildiği anlaşılan mezkûr rivâyetlerin tamamı uydurmadır. (Seyhan, 2017/1: 79-91).

2.2. Ye'cûc ve Me'cûc'un Bazı Özelliklerinden Bahseden Rivâyetler

a. Abdullah b. Mes'ûd Rivâyeti

Abdullah b. Mes'ûd (ö. 32/652-653), Nebî'nin şöyle buyurduğunu haber vermiştir: "*Ye'cûc ve Me'cûc'den bir adamın zürriyetinden geride bırakacağı en az bin kişidir. Onlar arkalarında şu üç ümmeti bırakırlar: Minsek, Te'vil, Târîs. Onların sayısını Allah'tan başka kimse bilemez.*"

Bu rivâyeti Abdullah b. Mes'ûd'tan sadece İbn Hıbbân (ö. 354/965) tahrir etmiştir. (İbn Hıbbân, 1993: XV, 240-241, nr: 6828).

Ye'cûc ve Me'cûc'un sayılarının çok fazla olduğu izlenimini uyandırmak amacıyla nakledilen ve hadis âlimleri tarafından isnadının zayıf olduğu kayda geçirilen rivâyetin uydurma olması kuvvetle muhtemeldir. (Seyhan, 2017/3: 73-74). Görüldüğü üzere burada da Ye'cûc ve Me'cûc kelimesi "sıfat" değil "isim" olarak kullanılmaktadır.

b. Abdullah b. Amr Rivâyeti

Abdullah b. Amr, Nebî'nin şöyle buyurduğunu haber vermiştir: "*(Ye'cûc ve Me'cûc Âdem soyundandır. Eğer yeryüzüne gönderilseler insanların maişetini bozarlar).*⁴ Ye'cûc ve

⁴ Taberânî'nin *Kebir*'inde parantez içi bu ifade yer almaktadır. Bkz. Taberânî, 1983: XIII, 561, nr: 14456.

Me'cûc'den bir adamın zürriyetinden geriye bırakacağı en az bin kişi (ve daha fazlası)⁵dir. Onlar arkalarında şu üç ümmeti bırakırlar: Minsek, Te'vîl, Târîs. Onların sayısını Allah'tan başka hiçbir kimse bilemez.”

Bu rivâyeti Abdullah b. Amr'dan; Tayâlisî (ö. 204/819) (Tayâlisî, 1999: IV, 39, nr: 2396) ve Taberânî (ö. 360/971) (Taberânî, 1983: XIII, 561, nr: 14456; Taberânî, 1995: VIII, 267, nr: 8598) tahrir etmişlerdir.

Ye'cûc ve Me'cûc'un sayılarının çok fazla olduğu intibamı uyandırmak amacıyla Ahd-i Atik'ten nakledildiği anlaşılan bilgilerin zamanla merfûlaştığı, Abdullah b. Amr'dan nakledilen merfû hadis de sened açısından sahih veya hasen derecesine ulaşmadığı, ayrıca metnin de problemlili olduğu anlaşıldığından bu rivâyetin de uydurma olması kuvvetle muhtemeldir. (Seyhan, 2017/3: 74-80). Görüldüğü üzere burada da Ye'cûc ve Me'cûc kelimesi “sıfat” değil “isim” olarak kullanılmaktadır.

c. Huzeyfe b. Yemân Rivâyeti

“Huzeyfe b. Yemân (ö. 36/656) şöyle dedi: “Resûlullah'a Ye'cûc ve Me'cûc hakkında sordum. O da şöyle buyurdu: “Ye'cûc bir ümmettir, Me'cûc bir ümmettir. Her bir ümmet dört yüz bin ümmettir. Onlardan bir adam kendi soyundan gelen bin erkek çocuğunu görmeden ölmez. Onların her biri silahlıdır.” Dedim ki: ‘Ey Allah'ın Resûlü! Onların vasıflarını bize anlat.’ Resûlullah şöyle buyurdu: ‘Onlar üç çeşittir. Onlardan bir çeşit Erz/ Erüzzi gibidir.’ Ben Erz/ Erüzzi nedir?’ diye sordum. Resûlullah: ‘Uzunluğu yüz yirmi zira’ olan Şam'daki bir ağaçtır’ dedi. Onların (diğer) bir çeşidinin boyu ve eni eşittir ve yüz yirmi zira'dır.⁶ Onların önünde dağ da (حِجْل “güç ve kuvvet”)⁷ demir de duramaz. Onların bir çeşidi ise bir kulağını (yatak olarak yere) serer, diğer kulağını (yorgan yapıp) üzerine örter. Onlar bir file, vahşi bir hayvana, bir deveye veya bir domuza rastlarsa onu derhal yerler. Kendilerinden biri ölürse (yamyamlar gibi) onu da yerler. Onların evveli Şam'da (ise) sonları Horasan'dadır. Doğu'nun nehirlerinden ve Taberiye Gölü'nden su içerler.”⁸

Rivâyeti Huzeyfe b. Yemân'dan; Taberânî (Taberânî, 1995: IV, 155, nr: 3855), ed-Dânî (ö. 444/1054) (ed-Dânî, 1416: VI, 1215-1216, nr: 676) ve el-Vâhidî (ö. 468/1076) (el-Vâhidî, 1994: III, 166) tahrir etmişlerdir.

Huzeyfe b. Yemân'dan merfû olarak nakledilen mitolojik muhtevalı rivâyetin Ka'b el-Ahbâr'ın (ö. 32/652) bir sözü olduğu, lakin sahâbeden Huzeyfe b. Yemân'ın adının kullanılarak Hz. Muhammed'e nispet edildiği anlaşılmaktadır. Kaldı ki İbn Adî (ö. 365/976), İbnü'l-Cevzî (ö. 597/1201) ve Suyûtî (ö. 911/1505) gibi âlimler bu rivâyete “uydurma” hükmünü

⁵ Taberânî'nin *Evsat*'ın da parantez içi bu ifade yer almaktadır. Bkz. Taberânî, 1995: VIII, 267, nr: 8598.

⁶ Taberânî'nin *Evsat*'ında; “Onların (diğer) bir çeşidinin boyu ve eni eşittir ve yüz yirmi zira'dır” ifadesi yer almamakta, ed-Dânî'nin tahrir ettiği rivâyette bu ifade bulunmaktadır. Bkz. Taberânî, 1995: IV, 155, nr: 3855; ed-Dânî, 1416: VI, 1215-1216, nr: 676.

⁷ Taberânî'nin *Evsat*'ın da “dağ” yerine “güç ve kuvvet” ifadesi geçmektedir. Bkz. Taberânî, 1995: IV, 155, nr: 3855.

⁸ ed-Dânî'nin tahrir ettiği rivâyette “Taberiye Gölü”nden hiç söz edilmemekte ancak ilave olarak “Doğunun nehirlerini içip kurutacakları, Beytu'l-Makdis'e kadar gelecekleri, Hz. İsa ve müslümanların Tur Dağına sığınacakları” bilgisi yer almaktadır. Bkz. ed-Dânî, 1416: VI, 1215-1216, nr: 676.

vermişlerdir. Dolayısıyla Ye'cûc ve Me'cûc'un çok farklı özelliklerde ve kalabalık insanlar topluluğu olduğu algısını uyandırmak amacıyla üretildiği anlaşılan hadis "mevzû" dur. (Seyhan, 2017/3: 80-85). Ayrıca bu rivâyette de Ye'cûc ve Me'cûc kelimesinin "sıfat" değil "isim" olarak kullanılması, rivâyetin uydurma olduğunun bir başka delilidir.

d. Evs b. Ebî Evs Rivâyeti

"Evs b. Ebî Evs, Resûlullah'ın şöyle buyurduğunu haber vermiştir: "Ye'cûc ve Me'cûc'un diledikleri şekilde birlikte oldukları (cinsel ilişki kurdukları) kadınları ve diledikleri şekilde dölledikleri/ aşıladıkları ağaçları vardır. Onlardan bir adam geride bin ve daha fazla çocuk bırakmadan ölmez."

Bu rivâyeti Evs b. Ebî Evs'ten sadece Nesâî tahrir etmiştir. (Nesâî, 2001: X, 186, nr: 11271).

Abdullah b. Amr'dan mevkûf olarak nakledilen rivâyete çok benzeyen, Ye'cûc ve Me'cûc'un farklı özelliklere sahip insanlar olduğu algısını uyandırmayı amaçlayan ve isnadının zayıf olduğu kayda geçirilen mitolojik muhtevalı rivâyetin "metin olarak da mevzû olması" kuvvetle muhtemeldir. (Seyhan, 2017/3: 85-86). Görüldüğü üzere burada da Ye'cûc ve Me'cûc kelimesi "sıfat" değil "isim" olarak kullanılmaktadır.

2.3. Ye'cûc ve Me'cûc Seddinde Açılan Delikten Bahseden Hadisler

a. Zeynep bnt. Cahş Rivâyeti

"Zeynep bnt. Cahş şöyle dedi: "Resûlullah bir gün telaşla yanıma geldi (Nebî bir gün uykusundan yüzü kızarmış bir halde uyandı ve)⁹ şöyle dedi: 'La ilahe illallah! Yaklaşan şerden dolayı vay Arabın haline! Bugün Ye'cûc ve Me'cûc seddinden şu kadar bir delik açıldı buyurarak başparmağı ve şahadet parmağını halka yapıp gösterdi. Bunun üzerine ben: 'Ey Allah'ın Resûlü! İçimizde bu kadar salih kimse varken biz helak olur muyuz?' diye sordum. Resûlullah: 'Evet! Fısk ve fucûr¹⁰ (fâsıklık, fâcirlik, fuşş, ahlaksızlık, zulüm gibi maddî ve manevî her türlü ictimâî pislik)¹¹ çoğaldığı zaman' diye cevap verdi."

Rivâyeti Zeynep bnt. Cahş'tan; Abdürrezzâk (ö. 211/826) (Abdürrezzâk, 1403: XI, 363, nr: 20749), Humeydî (ö. 219/834) (Humeydî, 1996: I, 315, nr: 310), İbn Ebî Şeybe (ö. 235/849) (İbn Ebî Şeybe, 1409: VII, 459, nr: 37214), İbn Râhuye (ö. 238/852) (İbn Râhuye, 1991: IV, 256, nr: 2081), Ahmed b. Hanbel (ö. 241/855) (İbn Hanbel, 1992: VI, 428, 429), Buhârî (ö. 256/870) (Buhârî, 1992: 60/Enbiyâ, 7 (IV, 109); 61/Menâkıb, 25 (IV, 176); 92/Fiten, 28 (VIII,

⁹ Bazı rivâyetlerde parantez içi bu ifadeler yer almaktadır. Bkz. el-Humeydî, İbn Ebî Şeybe, İbn Râhuye, İbn Hanbel, Buhârî, Müslim, İbn Mâce, Tirmizî, Ebû Yâ'lâ, Taberânî ve Beyhakî'nin tahrirlerinde ifade bu şekildedir. İlgili kısımda mezkûr eserlerin kitap, bab, cilt ve sayfa numaralarına işaret edilecektir.

¹⁰ İbnü'l-Esîr, hadiste geçen "(الخبث) habes/ hubs" kelimesini "fısk ve fucûr" şeklinde açıklamıştır. Bkz. İbnü'l-Esîr, 1969-1972: II, 230, nr: 708.

¹¹ Sofuoğlu ise "hubs"u, "fâsıklık, fâcirlik, fuşş, ahlaksızlık, zulüm gibi maddî ve manevî her türlü ictimâî pislik" şeklinde açıklamıştır. Bkz. Sofuoğlu, 1389/1970: VIII, 408. Hatipoğlu ise bu kavramı açıklarken; "kötülükler ve günahlar çoğalınca gelen ilâhî tokat, günahkâr kulların yanında iyi ve temiz müslümanları da kaplar. Nasıl ki yangında yaş ile kuru bir arada yanar" şeklinde bir değerlendirme yapmıştır. Bkz. Hatipoğlu, 1983: X, 163.

104); 92/Fiten, 4 (VIII, 88), Müslim (ö. 261/875) (Müslim, 1992: 52/Fiten, 1 (III, 2207), nr: 1; 52/Fiten, 1 (III, 2208), nr: 2), İbn Mâce (ö. 273/886) (İbn Mâce, 1992: 36/Fiten, 9 (II, 1305), nr: 3953), Tirmizî (ö. 279/892) (Tirmizî, 1992: 31/Fiten, 23 (IV, 480), nr: 2187), İbn Ebî Âsım (ö. 287/900) (İbn Ebî Âsım, 1991: V, 429, nr: 3092), Nesâî (ö. 303/915) (Nesâî, 2001: X, 186, nr: 11270), Ebû Yâ'lâ (ö. 307/919) (Ebû Yâ'lâ, 1984: XIII, 66, nr: 7155), İbn Hıbbân (ö. 354/965) (İbn Hıbbân, 1993: II, 33-34, nr: 327), Taberânî (ö. 360/971) (Taberânî, 1983: XXIV, 51-53, 55 nr: 20156, 20157, 20158, 20159, 20163) ve Beyhakî (ö. 458/1066) (Beyhakî, 2003: X, 75, nr: 7192; Beyhakî, 1994: X, 93, nr: 19984), Ümmü Habibe bnt. Ebî Süfyân'dan (ö. 44/664); İbn Hıbbân (İbn Hıbbân, 1993: XV, 246, nr: 6831), Ümmü Seleme'den (ö. 62/681) ise; Taberânî (Taberânî, 1983: XXIII, 416, nr: 19957)¹² tahrir etmişlerdir.

Rivâyette yer alan “Ye'cûc ve Me'cûc seddinde delik açılması mecâzî ifadesi” Hz. Peygamber'in yaşadığı dönemde kullanıldığı gibi anlaşılırsa söz konusu hadis “metin olarak da” sahihtir. Ancak bu mecazî ifade hakikat gibi anlaşılır, “Ye'cûc ve Me'cûc'un hâlen Zülkarneyn'in inşa ettiği seddin arkasında yaşadığına, bunların Türkler, Tatarlar, Moğollar veya Çinliler olabileceğine, kıyamete yakın seddi aşır tüm yeryüzünü istila edeceklerine, boyları ve enlerinin akıl almaz derecede uzun ve geniş olduğuna, bir kulaklarını yere serip yatak yaptıklarına, diğerini yorgan yapıp üzerlerine örttüklerine, geride bin ve daha fazla erkek çocuk bırakmadan ölmediklerine, nehirlerin ve göllerin sularını içip tükettiklerine, rastladıkları fili, vahşi hayvanı, deveyi, domuzu, karıllarının plasentalarını, ölmüş arkadaşlarının cesetlerini yediklerine, nihayet gökten inen Hz. İsâ'nın duasıyla helak edileceklerine” inanılır, Hz. Muhammed'in uyarısı yerine “onun hiç kast etmediği manalar ortaya çıkacak olursa” o takdirde mezkûr hadise son derece ihtiyatlı yaklaşılmasının uygun olacağı ifade edilebilir. (Seyhan, 2018/1: 611-619).

b. Ebû Hureyre Rivâyeti

“Ebû Hureyre, Resûlullah'ın şöyle buyurduğunu haber vermiştir: “Ye'cûc ve Me'cûc seddi¹³ şu kadar açılır (Allah, Ye'cûc ve Me'cûc seddinden şu kadar bir delik açtı/ açar).¹⁴ Râvî Vüheyb, parmaklarını birbirine geçirdi ve doksan işareti yaptı.”

Rivâyeti Ebû Hureyre'den; İbn Ebî Şeybe (İbn Ebî Şeybe, 1409: VII, 465, nr: 37270), İbn Râhuye (İbn Râhuye, 1991: I, 457, nr: 531), İbn Hanbel (İbn Hanbel, 1992: II, 341, 529-530), Buhârî (Buhârî, 1992: 60/Enbiyâ, 7 (IV, 109); 92/Fiten, 28 (VIII, 104), Müslim (Müslim, 1992: 52/Fiten, 1 (III, 2208), nr: 3), Bezzâr (Bezzâr, 1988-2009: XVI, 204, nr: 9340), Taberânî (Taberânî, 1995: VIII, 222, nr: 8462) ve Beyhakî (Beyhakî, 2003: XV, 62, nr: 38425) tahrir etmişlerdir.

¹² Taberânî'nin diğer tariklerden farklı olarak Ümmü Seleme'den tahrir ettiği bu tek rivâyette ise; “Hz. Peygamber'in uykusundan uyanıp mahmur gözlerle başını kaldırdığı, daha sonra yaklaşan şerden dolayı vay Arabın haline!” diyerek benzer ifadelerle müslümanları uyardığı kaydedilmektedir. Bu rivâyetin sonunda, senedde yer alan râvilerden Ümmü Rummân; “Hz. Âişe'nin Ümmü Seleme'den işittiği bu rivâyeti Resûlullah'a bizzat sorduğunu, onun da Ümmü Seleme'nin dediğinin aynısını kendisine söylediğini” haber vermektedir.

¹³ Seddetmek, “bir şeyin gediğini sağlam bir şekilde kapatmak” demektir. “(الردم) Redm” ise, “giriş ve çıkışı önlemek için gediği, açığı, kapıyı, çıkış yerini kat kat nesneyle kapatıp pekiştirmek” demektir. Bkz. Râgıb ts.: 193, 227; İbnu'l-Esîr, 1979: II, 216, 353.

¹⁴ Bazı rivâyetlerde parantez içi bu ifade yer almaktadır. Bkz. Müslim, 1992: 52/Fiten, 1 (III, 2208), nr: 3.

TİDSAD

Senedinde probleme rastlanmayan rivâyet bahsettiğimiz şekilde anlaşıldığı takdirde “metin olarak” da sahihtir. Ancak Ye'cûc ve Me'cûc kavramı “seddin arkasında yaşamaya devam eden, kıyamete yakın ortaya çıkacak ve yeryüzünü fesada boğacak bir kavim” şeklinde anlaşılır, böylece “Hz. Muhammed'in vermek istediği mesaj yerine onun hiç kast etmediği bir anlam ortaya çıkacak olursa” o takdirde mezkûr rivâyete ihtiyatlı yaklaşılmasının uygun olacağı söylenebilir. (Seyhan, 2018/1: 619-621)

2.4. Kıyamet Öncesi Seddi Delecek Ye'cûc ve Me'cûc'un Nasıl Helak Edileceğine İlişkin Hadisler

a. Ebû Hureyre Rivâyeti

Ebû Hureyre, Resûlullah'ın Ye'cûc ve Mecûc seddiyle alakalı şöyle buyurduğunu haber vermiştir: “Ye'cûc ve Mecûc, seddi her gün oyarlar; tam delmeye yaklaştıkları vakit güneşin ışığını görürler ve bu esnada başlarındaki amir; ‘Dönün! Seddi yarın delersiniz’ der. Sonra Allah Teâlâ (seddin oyulan o kısmını) daha sağlam bir şekilde eski hâline iade eder. (Bu böyle devam edip giderken) Ye'cûc ve Me'cûc'un süresi dolunca ve nihayet Allah Teâlâ onları insanların üzerine göndermeyi dileyince Ye'cûc ve Me'cûc (her gün olduğu gibi o gün de) seddi oymaya başlar ve yine güneşin ışıklarını görürler. (Aynı şekilde) bunların başındaki amir onlara; ‘Dönün! Yarın inşallah onu deleceksiniz!’ der. Ertesi gün döndüklerinde seddi bıraktıkları şekliyle bulurlar. (Zira sed, bu sefer daha sağlam bir şekilde yeniden inşa edilmemiştir. Bunun üzerine onlar) seddi delerler ve insanların üzerine hücum ederler. Bütün suları içerler, halk onlardan kaçır (ve sığınaklara saklanır.)¹⁵ Onlar oklarını göğe fırlatırlar. Okları kana bulanmış şekilde geri dönünce böbürlenerek ve şımararak şöyle derler: ‘Yeryüzündekileri perişan ettik (kırdık, geçirdik) gökyüzündekileri de mağlup ettik (onlara da üstün geldik).’ Bunun üzerine Allah Teâlâ onların enselerine negafları (kurtçuk, tenya)¹⁶ musallat eder ve bunlar vasıtasıyla onları öldürür. Resûlullah şöyle buyurur: ‘Nefsîm kudret elinde olan Allah'a yemin ederim ki, yeryüzününün hayvanları onların etlerini yiyecek, memeleri sütle dolacak ve en güzel şekilde onlarla beslenip semizleşeceklerdir.’”

Rivâyeti Ebû Hureyre'den; Ahmed b. Hanbel (İbn Hanbel, 1992: II, 510-511), İbn Mâce (İbn Mâce, 1992: 36/Fiten, 33 (II, 1364-1365), nr: 4080), Tirmizî (Tirmizî, 1992: 44/Tefsîru'l-Kur'ân, 18 (V, 313-314), nr: 3153), Ebû Yâ'lâ (Ebû Yâ'lâ, 1984: XI, 321, nr: 6436) ve Hâkim (Hâkim, 1990: IV, 534, nr: 8501) tahrir etmişlerdir.

Ebû Şehbe (ö. 1403/1982), “rivâyetin Ka'b el-Ahbâr ve benzerlerinin naklettiği İsrâiliyat'tan olduğunu, bu sözü Nebî'ye atfetmenin büyük bir hata ve gaflet olduğunu belirtmiş ve mezkûr rivâyeti zındıkların İslâm'a kurduğu bir tuzak” olarak değerlendirmiştir. (Ebû Şehbe, ts.: 247). Ebû Şehbe'nin kanaati yerinde olup rivâyet mevzûdur. (Seyhan, 2017/2: 48-53). Görüldüğü üzere burada da Ye'cûc ve Me'cûc kelimesi “sıfat” değil “isim” olarak kullanılmaktadır.

b. Ebû Saîd el-Hudrî Rivâyeti

¹⁵ İbn Hanbel ve İbn Mâce'nin tahrir ettiği rivâyetlerde bu ilave vardır. Bkz. İbn Hanbel, 1992: II, 510-511; İbn Mâce, 1992: 36/Fiten, 33 (II, 1364-1365), nr: 4080.

¹⁶ İbnü'l-Esîr, “(النغف) negaf”ı “deve ve koyunların burunlarındaki kurtçuk (larva/ tenya/ tırtıl)” şeklinde açıklamaktadır. Bkz. İbnü'l-Esîr, 1969-1972: II, 233, nr: 710. Ayrıca bkz. Mübârekpûrî, ts.: VIII, 475.

“Ebû Saîd el-Hudrî, Resûlullah'ın şöyle buyurduğunu haber vermiştir: “Ye'cûc ve Me'cûc seddi açılır. Allah Teâlâ'nın; “Onlar her tepeden sel gibi hızlıca akıp giderler”(el-Enbiyâ, 21/96) âyetinde buyurduğu gibi seddi aşır yeryüzünü istila ederler (her tarafa yayılırlar). Müslümanlar onlardan uzak dururlar; (kasaba ve köylerde) kalanları da şehirlere ve kalelere sığınır. Onlar deve, sığır, koyun, keçi sürülerini de yanlarına alırlar (ve meraya göndermezler). Ta ki Ye'cûc ve Me'cûc bir nehre rastlar ve nehrin bütün suyunu içip tüketir; geride hiçbir şey bırakmazlar. Onların peşlerinden gelenlerden biri şöyle der: ‘Daha önce burada su vardı.’ (Ye'cûc ve Me'cûc) tüm yeryüzüne egemen olur ve onlardan biri şöyle der: ‘Şunlar yeryüzünde yaşayanlardır ve biz onlara üstün geldik (onları yendik). Şimdi sıra (gökte yaşayanlardadır) artık göktekilerle mücadele edeceğiz (ve onları da yeneceğiz). Derken onlardan birisi kısa mızrağını göğe doğru fırlatır ve mızrak kana bulanmış bir halde geri döner. (Hep birlikte) şöyle derler: ‘Götekileri de öldürdük!’ Tam bu esnada Allah Teâlâ onların üzerine çekirge kurtçuğuna benzeyen canlılar gönderir. Bunlar Ye'cûc ve Me'cûc'un boyunlarından yakalar ve onları çekirgelerin ölümü gibi öldürürler. (Ye'cûc ve Me'cûc'un cesetleri) birbirlerinin üzerine yığılıp kalır. Sabah olunca müslümanlar onların seslerini duyamaz olur ve (merak edip) şöyle derler: ‘Kim canını tehlikeye atıp onların ne yaptıklarına bakıp gelecek?’ Bunun üzerine ölümü göze alan bir adam çıkıp bakar, onları ölmüş olarak bulur ve insanlara şöyle seslenir: ‘Müjdelersun size! Sevinin! Muhakkak ki düşmanlarınız helak olmuştur. (Bu haber üzerine) insanlar buldukları yerlerden dışarı çıkarlar ve sürülerini de salıverirler. Fakat onlar Ye'cûc ve Me'cûc'un etlerinden başka yiyecek bir ot bulamazlar. Ama hayvanlar onların etlerini yiyerek öyle beslenirler ki, tıpkı güzel ot yiyerek semizlendikleri gibi semizlenirler.”

Rivâyeti Ebû Saîd el-Hudrî'den; İbn Hanbel (İbn Hanbel, 1992: III, 77), İbn Mâce (İbn Mâce, 1992: 36/Fiten, 33 (II, 1363-1364), nr: 4079), Ebû Yâ'lâ (Ebû Yâ'lâ, 1984: II, 377, 503, nr: 1144, 1351), İbn Hıbbân (İbn Hıbbân, 1993: XV, 244-245, nr: 6830) ve Hâkim (Hâkim, 1990: IV, 535, nr: 8504) tahrir etmişlerdir.

Kitâb-ı Mukaddes'te geçen “gog ve magog” tasvirleriyle tefsir ve hadis kaynaklarındaki “Ye'cûc ve Me'cûc” betimlemeleri arasında çok dikkat çekici benzerlikler olduğu görülmektedir. Nitekim bu rivâyette Ye'cûc ve Me'cûc'un sayıları fazla gösterilmeye çalışılırken Ahd-i Atik'deki; “Ye'cûc ve Me'cûc'un sayısı denizin kumu gibidir” (Kitâb-ı Mukaddes, Eski ve Yeni Ahit (Tevrat ve İncil), 1988: Yuhannanın Vahyi, 20/7-8, s. 272) şeklindeki pasajlardan oldukça fazla etkilenildiği anlaşılmaktadır. Ayrıca bu rivâyetin bütün tarihlerinde yer alan Muhammed b. İshâk b. Yesâr adlı râvî cerh edildiği ve metinde de Ahd-i Atik'dekine benzer mitolojik muhtevalı bilgiler yer aldığı için bu hadis de mevzûdur. (Seyhan, 2017/2: 53-57). Kaldı ki burada da Ye'cûc ve Me'cûc kelimesi “sıfat” değil “isim” olarak kullanılmaktadır.

c. **Abdullah b. Mes'ûd Rivâyeti**

“Abdullah b. Mes'ûd'dan rivâyeten o şöyle dedi: “Resûlullah geceleyin Mîrac'a götürüldüğü zaman orada İbrahim, Mûsâ ve İsâ ile karşılaştı. Kendi aralarında kıyamet hakkında konuştular. Önce İbrahim'den başladılar ve ona kıyametin ne zaman kopacağını sordular. Onun bu konuda hiçbir bilgisi yoktu (benim bu konuda bir bilgim yok dedi).¹⁷ Sonra Mûsâ'ya kıyametin ne zaman kopacağını sordular. Onun da bu konuda hiçbir bilgisi yoktu (benim bu

¹⁷ İbn Hanbel'in eserinde ifade bu şekildedir. Bkz. İbn Hanbel, 1992: I, 375.

konuda bir bilgim yok dedi).¹⁸ Bunun üzerine söz İsa b. Meryem'e verildi ve o şöyle dedi: 'Kıyametin kopmasına yakın olacak şeyler hakkında bana bilgi verildi. Ama kıyametin ne zaman kopacağını Allah'tan başka hiçbir kimse bilemez. Daha sonra Deccâl'in çıkışını anlattı ve dedi ki: 'Sonra ben inip onu öldüreceğim ve insanlar yaşadıkları yerlere/ vatanlarına tekrar dönecekler. (Ancak iş bununla bitmeyecek bu kez) onların karşısına her tepeden sel gibi akıp gelen Ye'cûc ve Me'cûc çıkacak; onlar rastladıkları her suyu içip tüketecek ve uğradıkları her yeri talan edecekler. Bunun üzerine halk feryat figan ederek Allah'tan yardım dileyecek; ben de Allah'a dua ederek Ye'cûc ve Me'cûc'u öldürmesini isteyeceğim. (Benim bu dileğim kabul olunacak) ve yeryüzü onların leşlerinin kokusuyla dolup taşacak. Bunun üzerine (o iğrenç kokudan rahatsız olan) halk feryat figan ederek Allah'tan yardım dileyecek; ben yine dua edeceğim. Allah bir yağmur gönderecek ve yağmur suları onların cesetlerini denizlere taşıyacak (böylece o pis kokular da ortadan kalkmış olacak). Daha sonra dağlar ufaltılıp dağıtılacak ve yeryüzü derinin yayılıp genişlediği gibi genişletilecek. (İşte bütün bunlar gerçekleşince) tıpkı ev halkının gece mi gündüz mü doğum yapacağını bilemediği vakti tamam olmuş (her an doğum yapacak) hamile bir kadının durumunda olduğu gibi insanların da kıyametin ne zaman kopacağını bilemeyecekleri bana bildirildi.'

Rivâyeti Abdullah b. Mes'ûd'dan; İbn Ebî Şeybe (İbn Ebî Şeybe, 1409: VII, 498, nr: 37525), İbn Hanbel (İbn Hanbel, 1992: I, 375), İbn Mâce (İbn Mâce, 1992: 36/Fiten, 33 (II, 1365), nr: 4081), Ebû Yâ'lâ (Ebû Yâ'lâ, 1984: IX, 196, nr: 5294), Şâşî (ö. 335/946) (Şâşî, 1410: II, 271, 272, nr: 845, 846), Hâkim (Hâkim, 1990: II, 416, nr: 3448; IV, 534, 588, nr: 8502, 8638) ve Beyhakî (Beyhakî, 2003: XV, 157-158, nr: 38680) tahrir etmişlerdir.

Her ne kadar senesinde cerh edilmiş râvîler bulunmasa da metninde Hz. Muhammed'in söylemesi mümkün olmayan ifadeler yer alan bu rivâyet mevzûdur. (Seyhan, 2017/2: 57-61). Nitekim burada da Ye'cûc ve Me'cûc kelimesi "sıfat" değil "isim" olarak kullanılmaktadır.

d. Nevvâs b. Sem'ân Rivâyeti

Ye'cûc ve Me'cûc ile ilgili Nevvâs b. Sem'ân'dan nakledilen iki rivâyet söz konusudur. İlk önce Müslim'in *Sahih*'inde tahrir ettiği şu rivâyeti inceleyelim:

'Nevvâs b. Sem'ân el-Kilâbî şöyle dedi: 'Bir sabah Resûlullah Deccâl'i andı ve onun hakkında alçaltma ve yükseltme yaptı (hem onu öven/ büyüten hem de yeren/ küçülten ilginç sözler söyledi). Öyle ki biz onu (yakınımızdaki) hurma bahçeliğinde zannettik. Akşam olup Resûlullah'ın yanına vardığımızda bizdeki bu zannı (hâli, merakı) anladı ve bize; 'Bu hâliniz nedir?' diye sordu. Biz de: 'Ey Allah'ın Resûlu! Sabahleyin bize Deccâl'i anlattın, onun hakkında öyle alçaltma ve yükseltmeler yaptın ki biz onu hurmalıkta zannettik' dedik. Bunun üzerine Resûlullah şöyle buyurdu: 'Asıl sizin adınıza beni en çok korkutan (endişelendiren) şey Deccâl'den başkasıdır. Eğer ben sizin içinizdeyken Deccâl çıkarsa ben ona galebe çalarım (onun çaresine bakarım). Ama ben sizin aranızda yokken o çıkacak olursa herkes kendi başının çaresine baksın (kendini müdafaa etsin). Allah, her müslüman üzerine benim halefimdir (ben her mü'mini Rabbime havale/ emanet ederim).

¹⁸ İbn Hanbel'in eserinde ifade bu şekildedir. Bkz. İbn Hanbel, 1992: I, 375.

Bu Deccâl (sevimsiz) kıvrıkcık saçlı bir gençtir. Gözünün biri dışarı fırlamıştır. Ben onu Abduluzâ b. Katan'a¹⁹ benzetirim. Sizden her kim ona erişirse Kehf sûresinin ilk âyetlerini okusun. Deccâl, Şam ile Irak arasındaki bir yerden çıkacak ve süratle sağa sola fesat saçacaktır. Ey Allah'ın kulları! Siz de sabırlı olunuz!" Biz; "Ey Allah'ın Resûlü! O yeryüzünde ne kadar kalacak?" diye sorduk. Resûlullah; "Kırk gün kalacak. Ancak (o kırk günün) bir günü bir sene gibi, bir günü bir ay gibi, bir günü bir hafta gibi ve diğer günleri de sizin günleriniz gibi olacaktır" buyurdu. Bunun üzerine biz; "Ey Allah'ın Resûlü! Bu bir sene gibi olacak günde bir günün namazı bize kâfi gelecek mi?" dedik. O da; "Hayır (gelmez)! Siz onun miktarını (normal günlerinizdeki namaz vakti kadar) kendiniz tayin ediniz (ve namazlarınızı kılınız)" buyurdu.

(Bu sefer) biz; "Ey Allah'ın Resûlü! Onun yeryüzündeki hızı nasıl olacak?" diye sorduk. O da; "Arkasından rüzgâr esen yağmur gibidir. O (Deccâl) bir kavmin yanına gelerek onları (kendine) davet edecek. Onlar da ona iman edecek ve onun bu davetine icabet edecekler. O, gökyüzüne emredecek yağmur yağdıracak, yere emredecek ot bitirecek. Akşam olunca (o kavmin) deve sürüleri evlerine alabildiğince uzun hörgüçlü (iyi beslenmiş/ etlenmiş halde), bol sütlü ve böğürleri dolu (karınları doymuş) olarak dönecekler. Sonra (bu Deccâl) bir başka kavmin yanına gelerek onları (kendine iman etmeye) davet edecek. Fakat bu kavim, onun sözünü reddedecek (ona inanmayacaklar). O da yanlarından savuşup gidecek. Fakat bu kavim kıtlık içinde sabahlayacak ve ellerinde hiçbir malları kalmayacak. (Daha sonra bu Deccâl) bir harabeliğe uğrayacak ve ona; "Defineleri/ hazineleri çıkart" diyecek. Harabedeki defineler, tıpkı bal arısı topluluklarının kendi arı beylerinin peşine düşüp gitmeleri gibi onun ardına takılıp gidecekler.

Sonra bu Deccâl, genç ve yakışıklı bir adamı çağırarak, kılıçla vurup onu ikiye bölecek, her bir parçasını bir ok atımı mesafeye fırlatıp atacak. Sonra (öldürdüğü) o genci geri çağırarak. O genç (onun yanına) gülerek, yüzü parlak ve sevinçli bir halde (yeniden dirilmiş olarak dönüp) gelecek.

İşte tam bu esnada Allah Teâlâ, Mesîh b. Meryem'i (yeryüzüne) gönderecek. Mesîh, Dimeşk'in doğusundaki Ak Minare'ye iki renkli (boyalı) elbise içinde ve elleri de iki meleğin kanatları üzerinde inecek. Başını eğdiği zaman su damlayacak, kaldırdığı zaman başından inci gibi gümüş taneleri aşağı doğru yuvarlanacak. Onun nefesinin kokusunu duyan her kâfir mutlaka ölecek. Nefesi ise gözünün gördüğü yere varacak. Mesîh bu adamı (Deccâl'i) arayacak, nihayet onu Lüid Kapısı'nda²⁰ bulacak ve derhal (orada) öldürecek.

Sonra İsa b. Meryem'in yanına Allah'ın bu adamın şerrinden kendilerini koruduğu bir kavim gelecek. İsa onların (korku, sıkıntı ve endişelerini gidermek için) yüzlerini silecek (onları sakinleştirecek) ve onlara cennetteki derecelerini söyleyecek. İsa bu halde iken Allah Teâlâ İsa'ya; "Ben (şimdi) öyle birtakım kullar çıkardım ki, onları öldürmeye kimsenin gücü yetmez. Şimdi sen kullarımı Tûr (Dağın)'a götür ve onları koru(mak için sağlam sığınak ve kaleler yap)!" diye vahiy edecek ve Allah Teâlâ, Ye'cûc ve Me'cûc'u gönderecek. Bunlar her tepeden hızlı bir şekilde sel gibi akıp gelecek. Bunların önden gelenleri Taberiye Gölü'ne uğrayacak ve

¹⁹ Abduluzâ b. Katan, Huzâa kabilesinden olup İslâm gelmeden evvel ölmüştür. Annesi Hâl bnt. Hüveylid'dir. Hz. Hatice onun teyzesidir. Bkz. Sofuoğlu, 1970: VIII, 479, 53 nolu dipnot.

indeki suyu içecekler. Sonradan gelenleri de oraya uğrayacak ve 'Bu gölde eskiden su vardı (şimdi hiçbir şey kalmamış)' diyecekler. Nebî İsa ve arkadaşları, bunlar tarafından muhasara edilecek. O gün (kuşatma ve ambargodan dolayı) bir öküzün başı bugün ki yüz altından daha kıymetli olacak. Bunun üzerine Nebî İsa ve arkadaşları, Allah'a dua ve niyazda bulunacaklar. Allah da Ye'cûc ve Me'cûc'un boyunlarına musallat olacak deve kurdu (sürüleri) gönderecek. Ye'cûc ve Me'cûc, tıpkı bir kişinin ölümü gibi (toplu halde) helak olup gidecek. Sonra Nebî İsa ve arkadaşları, buldukları (Tûr Dağı'ndan) aşağı inecekler. Yeryüzünde onların leş ve pislikleriyle dolmadık bir karış yer bile kalmayacak. Nebî İsa ve arkadaşları, Allah'a dua edip yalvaracaklar. Allah Teâlâ, tıpkı Horasan develerinin boyunları gibi (devasa) kuşlar gönderecek; bu kuşlar onların kokuşmuş cesetlerini kapıp Allah'ın dilediği yere atacaklar. Sonra Allah öyle (şiddetli) bir yağmur yağdıracak ki, o yağmura ne kerpiç ev ne de çadırlar dayanabilecek. Bu yağmur yeryüzünü öyle bir yıkayacak ki, onu cilalı ayna gibi (tertemiz, pırıl pırıl) yapacak. Sonra yeryüzüne; 'Mahsulünü bitir! Bereketini tekrar getir!' denilecek. İşte o gün (on ve kırk kişi arasındaki) insanlar bir tek nar yiyecek ve o devasa narın kabuğunun çanağı altında (yatıp) gölgelenecekler (dinlenecekler). Süte bereket verilecek. Öyle ki yeni doğurmuş bir devenin sütü "büyük bir grup insana" yetecek; yeni doğurmuş bir sığırın sütü "bir kabileye" kâfi gelecek; yeni doğurmuş bir koyunun sütü de "bir oymağı" doyuracak. İşte onlar bu halde iken Allah Teâlâ güzel bir rüzgâr gönderecek, bu rüzgâr onları koltuklarının altlarından yakalayacak, her mü'minin ve her müslümanın ruhunu kabzedecek. Yeryüzünde sadece insanların kötülere kalacak ve bunlar da meydana eşekler gibi alenen çiftleşecekler. İşte kıyamet bunların üzerine kopacak!"

Rivâyeti Nevvâs b. Sem'ân el-Kilâbî'den; İbn Hanbel (İbn Hanbel, 1992: IV, 181-182), Müslim (Müslim, 1992: 52/Fiten, 20 (III, 2250-2255), nr: 110), İbn Mâce (İbn Mâce, 1992: 36/Fiten, 33 (II, 1356-1359), nr: 4075), Tirmizî (Tirmizî, 1992: 31/Fiten, 59, (IV, 510-514), nr: 2240), Taberânî (Taberânî, 1984: I, 354, nr: 614) ve Hâkim (Hâkim, 1990: IV, 537, nr: 8508) tahrir etmişlerdir.

Ka'b el-Ahbâr ve benzerlerinin naklettiği İsrâiliyat ve Mesihiyat kaynaklı böyle bir sözü Hz. Muhammed'e nispet etmek doğru değildir. Nitekim metin tenkidi yapıldığında rivâyette aktarılan bilgilerin Kur'ân-ı Kerîm ve sahih sünnetin ilkeleriyle tamamen çeliştiği görülmektedir. Dolayısıyla söz konusu hadis uydurmadır. (Seyhan, 2017/2: 61-75). Görüldüğü üzere burada da Ye'cûc ve Me'cûc kelimesi "sıfat" değil "isim" olarak kullanılmaktadır.

Ye'cûc ve Me'cûc ile ilgili Nevvâs b. Sem'ân el-Kilâbî'den nakledilen diğer rivâyet ise şöyledir: "Resûlullah şöyle buyurdu: 'Müslümanlar Ye'cûc ve Me'cûc'un yaylarını, oklarını, (ok torbalarını/ sadaklarını)²¹ ve kalkanlarını yedi yıl yakacaklardır.'"

Rivâyeti Nevvâs b. Sem'ân; İbn Mâce (İbn Mâce, 1992: 36/Fiten, 33 (II, 1359-1360), nr: 4076), İbn Ebî Âsım (ö. 287/900) (İbn Ebî Âsım, 1991: III, 165, nr: 1495) ve el-Buhterî (ö. 339/950) (el-Buhterî, 2001: 203, 385, nr: 180, 557) tahrir etmişlerdir.

²⁰ Lüd Kapısı, Beyt-i Makdis'e yakın bir beldedir. Bkz. Sofuoğlu, 1970: VIII, 479, 53 nolu dipnot.

²¹ İbn Ebî Âsım'ın tahrir ettiği rivâyette ilave olarak "ok torbaları" da zikredilmektedir. Bkz. İbn Ebî Âsım, 1991: III, 165.

“Müslümanlar Ye'cûc ve Me'cûc'un yaylarını, oklarını, ok torbalarını ve kalkanlarını yedi yıl yakacaklar” rivâyetinin arkasında Eski Ahit'teki bu ve benzeri pasajların önemli bir etkisinin olduğu görülmektedir. Nitekim Eski Ahit'teki “...Ye'cûcüler tamamen helak olduktan sonra... ganimetler hesapsız olacaktır. Ancak savaş aletleri, silahları, bütün kasabaların, bütün şehirlerin var olan ocaklarında, hamamlarında, bütün fabrikalarında yakmak için yedi sene tutuşturmaya tamamıyla yetecektir” (Kitâb-ı Mukaddes, 1988: Hezekiel, 39/6-10, s. 828) şeklindeki pasajlar ile rivâyette geçen “Müslümanlar Ye'cûc ve Me'cûc'un yaylarını, oklarını, ok torbalarını ve kalkanlarını yedi yıl yakacaklar” ifadesi birebir örtüşmektedir. Dolayısıyla Kitâb-ı Mukaddes'teki ifadelerle birebir örtüşen bu rivâyet mevzûdur. (Seyhan, 2017/2: 75-77). Aynı şekilde burada da Ye'cûc ve Me'cûc kelimesi “sıfat” değil “isim” olarak kullanılmaktadır.

2.5. Ye'cûc ve Me'cûc ile Birlikte Hareket Etmenin Cehennemliklerin Sayısını Artıracağıyla İlgili Hadisler

a. İmran b. Husayn, Enes b. Mâlik ve Abdullah b. Abbas Rivâyeti

“İmran b. Husayn şöyle dedi: “Bir seferde Resûlullah ile beraberdik. Resûlullah ile ashâbı arasında yürüyüşte fark hâsıl olmuştu (ara/ mesafe açılmış, geride kalanlar olmuştu). Bunun üzerine Resûlullah şu iki âyeti yüksek sesle okudu: “Ey İnsanlar! Rabbinize karşı sorumluluklarınızın bilincinde olun! Çünkü kıyametin sarsıntısı gerçekten korkunç olacak! O (saate) ulaştığınız gün emziren her kadın emzirdiği çocuğu unuttur gider; her gebe kadın (vaktinden önce) yükünü bırakır (düşük yapar); sarhoş olmadıkları halde sen insanları sarhoşlar gibi görürsün. Zira Allah'ın azabı pek çetindir (o korkunç azap akıllarını başlarından almıştır.)” (el-Hac, 22/1-2) Ashâb, bunu (Hz. Peygamber'in yüksek sesle âyet okuduğunu) işitince bir şeyler söylemek istediğini anladılar ve derhal bineklerini kamçılıyıp onun etrafında toplandılar. Resûlullah onlara; ‘O günün nasıl bir gün olduğunu bilir misiniz?’ diye sordu. Sahâbe: ‘Allah ve Resûlü daha iyi bilir’ dediler. (Bunun üzerine) Resûlullah şöyle buyurdu: ‘O gün öyle bir gündür ki Allah, Âdem'i çağırır ve ‘Ey Âdem! Cehennemlikleri cehenneme gönder!’ der. Âdem; ‘Rabbim! Cehennemlikler kimlerdir?’ diye sorar. Allah Teâlâ şöyle buyurur: ‘Her bin kişiden dokuz yüz doksan dokuzu cehenneme bir kişi ise cennete!’ (Resûlullah'ın bu sözü üzerine) orada bulunanlar öyle bir ümitsizliğe kapıldılar ki yüzlerinde hiçbir gülümseme izi kalmadı. Resûlullah, ashâbının bu hâlini görünce onlara şöyle seslendi: ‘Siz (salih) ameller işlemeye ve iyimser olmaya devam ediniz! Çünkü Muhammed'in nefsi kudret elinde olan Allah'a yemin ederim ki, siz iki mahlûk ile berabersiniz. Bu iki mahlûk hangi şeyle beraber olursa onu mutlaka çoğaltır.’²² (Bu iki mahlûkla birlikte hareket edenler çoğunluğun bulunduğu cehennemde yer alırlar). (Birincisi) Ye'cûc ve Me'cûc ile beraber olmak ve (ikincisi) Âdemoğulları ve İblis'in zürriyetini helak eden ile beraber olmak (insan ve cin türünün kâfirlerini/ müşriklerini/ münafıklarını helak eden vesvâsi'l-hannâs ile birlikte olmak).”²³ Hz. Peygamber'in bu sözleri üzerine sahâbenin kaygısı biraz hafıfledi (bu iki düşmanı yenmenin ve cenneti elde etmenin kendi ellerinde olduğunu anladılar ve rahatladılar). Daha sonra Resûlullah şöyle buyurdu: ‘Siz (salih) amellerde bu-

²² “(كثرت) kessera”, “çoğaltmak, artırmak” anlamına gelmektedir. Bkz. İbnu'l-Esîr, 1979: IV, 152; İbn Manzûr, 1994: V, 132.

²³ Parantez içi bu ifade Enes b. Mâlik'ten; Ebû Yâ'lâ, İbn Hibbân ve Hâkim'in tahrir ettiği rivâyetlerde bu şekilde geçmektedir. Bkz. Ebû Yâ'lâ, 1984: V, 430, nr: 3122; İbn Hibbân, 1993: XVI, 352, nr: 7354; Hâkim, 1990: IV, 610, nr: 8692.

lunmaya ve ümitvâr olmaya devam ediniz! (Yüce Allah'tan asla ümidinizi kesmeyiniz!) Muhammed'in nefsi kudret elinde olan Allah'a yemin ederim ki, siz (müslümanlar) zaten diğer insanlar içinde devenin bir tarafındaki ben veya atın bacağındaki rakme²⁴ (yuvarlak/ dairesel çizgiler) kadarsınız (yani; gerçek anlamda aklını kullanıp inananların sayısı her zaman az olmuştur; dolayısıyla siz imanınızı/ salih amellerinizi artırmaya, tüm dünyaya model/ şahit/ tanık olmaya ve cennete girmeye bakınız!)”²⁵

Rivâyeti İmran b. Husayn'dan; Tayâlisî (Tayâlisî, 1999: II, 173, nr: 874), Ahmed b. Hanbel (İbn Hanbel, 1992: IV, 435), Tirmizî (Tirmizî, 1992: 44/Tefsîru'l-Kur'ân, 22 (V, 323-324), nr: 3169), Nesâî (Nesâî, 2001: X, 189, nr: 11277), Rûyânî (ö. 307/919) (Rûyânî, 1416: I, 99, nr: 69), Taberânî (Taberânî, 1983: XVIII, 144, nr: 15016; Taberânî, 1984: IV, 26, nr: 2636) ve Hâkim (Hâkim, 1990: I, 81, nr: 78; II, 254, nr: 2917; 417, nr: 3450. Ayrıca bkz. IV, 611, nr: 8695), benzer lafızlarla Enes b. Mâlikten; Abd b. Humeyd (ö. 249/863) (İbn Humeyd, 1408: 358, nr:1187; Ayrıca bkz. Abdürrezzâk, 1419: II, 396, nr: 1895), Ebû Yâ'lâ (Ebû Yâ'lâ, 1984: V, 430, nr: 3122) ve İbn Hıbbân (İbn Hıbbân, 1993: XVI, 352, nr: 7354), İbn Abbâs'tan ise Hâkim (Hâkim, 1990: IV, 610, nr: 8692, 8697) tahrir etmişlerdir.

Bu rivâyette Hz. Peygamber'in “(خَلِيقَتَيْنِ) iki mahlûk”tan bahsederken yaptığı ikaz Kur'ân-ı Kerîm ile uyumludur. Zira bu açıklamalar üzerine ashâbın kaygıları hafiflemiş, tercihlerinin kendi özgür iradelerine bırakıldığını, herhangi bir keyfiliğin olmadığını ve bu iki düşmanı yenmenin kendi ellerinde olduğunu anlamışlardır. Dolayısıyla senesinde herhangi bir probleme rastlanmayan rivâyet bahsettiğimiz şekilde anlaşıldığı takdirde “metin olarak” da sahihtir. Ancak Ye'cüc ve Me'cüc kavramı baskın ve yaygın anlayışın etkisinde kalınarak “kıyamete yakın ortaya çıkacak, sayıları oldukça fazla bir kavim” şeklinde anlaşılır, Hz. Muhammed'in bu önemli uyarısı yerine “onun hiç kast etmediği bir anlam devreye sokulacak olursa” o takdirde mezkûr hadise ihtiyatlı yaklaşılmasının uygun olacağı ifade edilebilir. (Seyhan, 2018/2: 92-104). Kaldı ki burada da Ye'cüc ve Me'cüc kelimesi “sıfat” değil yaygın anlayışın etkisiyle bir kavmin “ismi” olarak anlaşılmış ve hadisten gereği şekilde istifade edilememiştir.

b. Ebû Saîd el-Hudrî Rivâyeti

“Ebû Saîd el-Hudrî, Resûlullah'ın şöyle buyurduğunu haber vermiştir: Resûlullah şöyle dedi: Allah Teâlâ şöyle buyurur: 'Ey Âdem!' Âdem; 'Buyur Allah'im! Huzur ve hayır Seninledir emrine amadeyim!' der. Yüce Allah; 'Zürriyetinden ateşe girecekleri (insanların arasından) çıkar!' der. Âdem; 'Bunlar kimlerdir?' diye sorar. Allah Teâlâ; 'Cehenneme giren her bin kişiden dokuz yüz doksan dokuzu' diye cevap verir. Çünkü o anda (kıyametin koştığı anda) küçük çocuklar (o dehşetten dolayı) birden bire ihtiyarlar. Nitekim Allah Teâlâ şöyle buyurur: "Sen insanları sarhoş görürsün, hâlbuki onlar sarhoş değillerdir. Lakin Allah'ın azabı şiddetlidir." (el-Hac, 22/1-2). Bunun üzerine Resûlullah'ın yanında bulunanlar (bu duruma çok üzülürler ve): 'Ey Allah'ın Resûlü! Şu cehenneme gitmeyen binde bir hangimizdir?' diye sorarlar. Resûlullah: 'Dokuz yüz doksan dokuz kişi Ye'cüc ve Me'cüc'ten, o bir kişi ise sizden (yani iman

²⁴ “(رَقْمَةٌ) Rakme”, “hayvanın ön bacaklarının iç taraflarında, turnaklara yakın yerde bulunan farklı renkteki daireler” demektir. Bkz. İbnü'l-Esîr, 1979: II, 254.

²⁵ Hadis kaynakları dikkate alınarak tarafımızdan “ortak bir metin” oluşturulmaya çalışılmıştır.

*edip salih amel işleyenlerden)²⁶ buyurur. Daha sonra Resûlullah: 'Muhammed'in nefsinin kudret elinde tutan Allah'a yemin ederim ki, ben sizin (değil binde bir) cennetliklerin dörtte biri olmanızı ümit ederim' der. Ebû Saîd el-Hudrî dedi ki: Biz (onun bu dileğine çok sevindik), Allah'a hamd ettik ve tekbir getirdik. Bunun üzerine Resûlullah: 'Ben sizin cennetliklerin üçte biri olmanızı umarım/ dilerim' deyince biz yine (sevincimizden) tekbir getirdik. Bunun üzerine Resûlullah: 'Ben sizin cennetliklerin yarısı olmanızı arzularım' deyince biz yine (sevinçten) tekbir getirdik. Bunun üzerine Resûlullah şöyle buyurdu: 'Siz (mü'minler) insanlar içinde beyaz öküzün derisi üzerindeki siyah bir tüy mesabesindeyiz. Veyahut siyah bir öküzün derisi üzerindeki beyaz bir tüy gibisiniz.'*²⁷

Rivâyeti Ebû Saîd el-Hudrî'den; Ahmed b. Hanbel (İbn Hanbel, 1992: III, 32-33), Abd b. Humejd (İbn Humejd, 1988: 287, nr: 917), Buhârî (Buhârî, 1992: 60/Enbiyâ, 7 (IV, 109-110); 65/Tefsir, 22/1 (V, 241); 81/Rikâk, 46 (VII, 196), Müslim (Müslim, 1992: 1/İman, 96 (I, 201), nr: 379), Nesâî (Nesâî, 2001: X, 188, nr: 11276), Ebû Avâne (ö. 316/928) (Ebû Avâne, 1998: I, 85, nr: 253, 254) ve Beyhakî (Beyhakî, 2003: I, 552, nr: 553) tahrir etmişlerdir.

Rivâyette yer alan “Ye'cûc ve Me'cûc” ifadesi “şeytanlaşmış insanlar” şeklinde anlaşıldığı takdirde hadis “metin olarak” da sahihtir. Ancak Ye'cûc ve Me'cûc'un “kıyâmet kopmadan önce ortaya çıkacak bir kavim olduğuna, yeryüzünü fesada boğacağına, denizlerin ve göllerin sularını içip tüketeceğine, nihayet Hz. İsa'nın duasıyla yok edileceğine inanılır, Hz. Muhammed'in vermek istediği mesajdan uzaklaşılır, böylece “onun hiç kast etmediği bir anlam ortaya çıkacak olursa” o takdirde mezkûr hadise ihtiyatlı yaklaşılmasının uygun olacağı ifade edilebilir. (Seyhan, 2018/2: 104-109). Kaldı ki burada da Ye'cûc ve Me'cûc kelimesi “sıfat” değil “isim” olarak anlaşılmış ve bu hadisten de gereği şekilde istifade edilememiştir.

c. İbn Harmele Rivâyeti

“İbn Harmele'nin halası, İbn Harmele'den rivâyet ederek şöyle dedi: 'Resûlullah akrep sokması nedeniyle parmağı sarılı halde bize hitap etti ve şöyle dedi: "Siz düşman yoktur diyorsunuz (zannediyorsunuz). Oysa savaşacağınız düşman hiç eksik olmayacak. Ta ki Ye'cûc ve Me'cûc ortaya çıkacak. Onlar geniş yüzlü, küçük gözlü, kızıl saçlı insanlardır. Bunlar her tepeden sel gibi akarlar. Yüzleri sanki deriden yapılmış kalkanlar gibidir."'

Rivâyeti İbn Harmele'den; Ahmed b. Hanbel (İbn Hanbel, 1992: V, 271), İbn Ebî Âsım (ö. 287/900) (İbn Ebî Âsım, 1991: VI, 190, nr: 3419) ve Ebû Nu'aym (ö. 430/1038) (Ebû Nu'aym, 1998: VI, 3588, nr: 8087) tahrir etmişlerdir.

Hz. Muhammed, bu sözüyle insanoğlunun dünyadaki tek düşmanının içinde sesini işitiği “vesvâsi'l-hannâs” olmadığını, aynı zamanda “şeytanlaşmış insanlar”ın da bulunduğunu söylemeye çalışmış olmalıdır. Resûlullah, bunu Ye'cûc ve Me'cûc kavramıyla ifade etmiş ancak bu kelime zamanla “sıfat” değil “isim” olarak kullanılmaya başlanınca böyle bir anlam kayması

²⁶ Buhârî, Müslim ve Nesâî'nin eserlerinde bu ifade; “Bin kişi Ye'cûc ve Me'cûc'ten, bir kişi sizdendir” şeklindedir. Bkz. Buhârî, 1992: 81/Rikâk, 46 (VII, 196); Müslim, 1992: 1/İmân, 96 (I, 201), nr: 379; Nesâî, 2001: X, 188, nr: 11276.

²⁷ Müslim'in *Sahih*'inde bu ifade; “Ya da eşeğin bacakları üzerindeki rakme (yuvarlak/ dairesel çizgiler) gibisiniz” şeklindedir. Bkz. Müslim, 1992: 1/İmân, 96 (I, 202), nr: 380.

yaşanmıştır. Bize göre; “Savaşacağınız düşman hiç eksik olmayacak. Ta ki Ye'cûc ve Me'cûc ortaya çıkacak” ifadesiyle kast edilen, “dünyada şeytanlaşmış insanların hiç eksik olmayacağı ve kıyamete kadar da mü'minlerin bunlarla mücadeleye devam edeceği”dir. Nitekim Ye'cûc ve Me'cûc kelimesinin yaşadığı anlam kaybı nedeniyle bu söz yanlış anlaşılmış, “başka mevzû hadislerde geçen” ve düşman görülen kavimleri niteleyen mezkûr ifadeler rivâyete dâhil edilmiştir. Bir başka ifadeyle rivâyetin son kısmında Ye'cûc ve Me'cûc tarif edilirken nakledilen; “Onlar geniş yüzlü, küçük gözlü, kızıl saçlı insanlardır. Bunlar her tepeden sel gibi akarlar. Yüzleri sanki deriden yapılmış kalkanlar gibidir” şeklindeki müdrec ifadeler Ye'cûc ve Me'cûc'un “sıfat” değil “isim” olarak kullanılmaya başlanmasıyla birlikte rivâyete eklenmiş olmalıdır. Kanaatimizce bu idrâcî Ye'cûc ve Me'cûc ile ilgili başka “uydurma rivâyetlerden” etkilenen mecrûh râvî Ebû Abdullah Muhammed b. Amr b. Alkame'nin yapmış olması kuvvetle muhtemeldir. Netice itibarıyla rivâyetin baş kısmının sahih olduğu anlaşılacakla beraber müdrec olan son kısmın mevzû olduğu açıktır. (Seyhan, 2018/2: 109-112). Kaldı ki burada da Ye'cûc ve Me'cûc kelimesinin “sıfat” değil “isim” olarak kullanılmış olması, rivâyetin son kısmının uydurma olduğunun bir başka delilidir.

SONUÇ

Araştırma neticesinde ulaşılan sonuçlar şu şekilde ifade edilebilir:

Hz. Peygamber'in yaşadığı dönemde Ye'cûc ve Me'cûc kelimesi “şeytanlaşmış insanlar” anlamında “sıfat” olarak kullanılmıştır. Kur'ân-ı Kerîm'de sadece iki âyette geçen “Ye'cûc ve Me'cûc” tâbiriyle kastedilenler “farklı zaman ve mekânlardaki bütün zâlim, kâfir ve müşrik kimseler”dir. Biriyle “Zülkarneyn'in sed inşa ederek etkisiz hâle getirdiği zalim ve bozguncu insanlar topluluğu”, diğeriyle ise “mahşer meydanında toplanacak şeytanın taraftarları” kastedilmiştir.

Ye'cûc ve Me'cûc'den birisinin “bir kulağının üzerine yattığı, diğer kulağını yorgan yapıp üzerine örttüğü, rastladıkları fili, vahşi hayvanı, deveyi, domuzu, karılarının plasentalarını, üstelik kendilerinden ölen birisini yedikleri, onlardan bir adamın geride bin ve daha fazla erkek çocuk bırakmadan ölmeyeceği” şeklindeki akıl ve mantık dışı rivâyetler Ehl-i kitab'ın hurafelelidir; bunların Kur'ân-ı Kerîm'den ve sahih hadislerden hiçbir dayanağı yoktur.

Kur'ân-ı Kerîm'de ve “sahih hadislerde” Ye'cûc ve Me'cûc'un “belirli bir kavmin adı” veya “kıyâmetin bir âlâmeti” olduğuna dair hiçbir bilgi yoktur. Bu iddialar ya uydurma hadislerle ya da bağlamından kopartılarak yorumlanmış âyet-i kerîmelere dayandırılmaktadır. Sahih hadisler incelendiğinde ashâbın Ye'cûc ve Me'cûc'u “şeytanlaşmış insanlar” olarak anladığı görülmektedir. Ancak bu kavram yahudi ve hıristiyan kültürünün de etkisiyle anlam kaybına uğramış, düşman görülen kavimlere “isim” olarak verilmeye başlanmış, böylece hem âyetler hem de Hz. Peygamber'in konuyla ilgili haklı ikazları yanlış anlaşılıp aktarılmıştır.

Hz. Peygamber, cehennemliklerin sayısının artmasına neden olan “iki mahlûk”tan birincisini “Ye'cûc ve Me'cûc” olarak tanımlamış, bununla “şeytanlaşmış insanları” kast etmiş; ikincisini ise “insanın içinde ona vesvese veren şeytan (vesvâsi'l-hannâs)” olarak nitelendirmiştir. Zira her iki düşmanın etkisine girmek ve onlarla birlikte hareket etmek cehennemliklerin sayısı-

TİDSAD

nın artmasının temel sebebidir. Bu itibarla o dönemde sahâbe, Ye'cûc ve Me'cûc'u "şeytanın arkadaşları" olarak anlamış ve ona göre tepki vermişlerdir. Çünkü Hz. Peygamber'in açıklamaları üzerine cenneti elde etmenin tamamen kendi iradelerine bağlı olduğunu anlayıp rahatlamaları ve bu düşmanları yenmenin kendi ellerinde olduğunu idrak etmeleri, o dönemde Ye'cûc ve Me'cûc kelimesinin "şeytanın taraftarları" anlamında "sıfat" olarak kullanıldığının en güçlü delilidir.

Sonuç olarak, Ye'cûc ve Me'cûc kelimesi "özel bir isimden" ziyade "bir vasfa" işaret etmekte olup geçmişte olduğu gibi gelecekte de her toplumda "benzer özelliklere sahip insanlar" bulunacaktır. Bu itibarla anlam kaybına uğramış kelimelerle ilgili gerekli incelemeleri yapmadan âyet ve hadisleri anlamaya çalışmak isabetli değildir.

KAYNAKLAR

- Abdürrezzâk, Ebû Bekr (1403), el-Musannef, (thk.: Habîbu'r-Rahman el-Â'zamî), Beyrut: Mektebetü'l-İslâmiyye.
- (1419), Tefsîru Abdürrezzâk, (thk.: Mahmud Muhammed Abduh), Beyrut: Dâru'l-kütübi'l-ilmîyye.
- Ateş, S. (1988), Yüce Kur'ân'ın Çağdaş Tefsîri, İstanbul: Yeni Ufuklar Neşriyat.
- Begavî, Ebû Muhammed (1997), Meâlimu't-tenzîl fî tefsîri'l-Kur'ân, (thk.: Muhammed Abdullah/ Osman Cum'a/ Süleyman Müslim), Dâr-u Tîbe.
- Beyhakî, Ebû Bekr (1994), es-Sünenü'l-kübrâ, (thk.: Muhammed Abdulkâdir Atâ), Mekke: Mektebetü dâri'l-Bâz.
- (2003), Şu'abu'l-imân, (thk.: Abdulâlî Abdulhamî Hâmid), Riyad: Mektebetu'r-rüşd.
- Bezzâr, Ebû Bekr (1988-2009), el-Bahru'z-zehhâr el-ma'ruf bi müsne'd-i Bezzâr, (thk.: Mahfûzer-Rahman Zeynullah/ Adil b. Sa'd/ Sabri Abdulhalik), Medine: Mektebetu'l-ulûm ve'l-hikem.
- Bilmen, Ö. N. (ts.), Muvazzah İlm-î Kelam, İstanbul: Bilmen Yayınevi.
- Buhârî, Ebû Abdillâh (1992), Sahîhu'l-Buhârî, İstanbul: Çağrı Yayınları.
- Cârullah, M. (2013), Kur'ân-ı Kerîm Âyetlerinin Mu'ciz İfadelerine Göre Ye'cûc, (sad.: Nur Ahmet Kurban), *GÜİFD*, C. II(4) 250-282.
- Cerrahoğlu, İ. (1975), Ye'cûc - Me'cûc ve Türkler, *AÜİFD*, C. XX, 97-125.
- Çelebi, İ. (2000), Uzak ve Yakın Gelecekle İlgili Haberler, (Fiten-Melâhim-Kıyâmet Alâmetleri), İstanbul: Kitabevi.
- (2013), Ye'cûc ve Me'cûc, Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi, (XLIII, 375), İstanbul: Diyanet Vakfı Yayınları.
- Çelik, A. (1996), Hz. Peygamber'in Hadislerinde Fitne (Sebepleri, Özellikleri, Çâreleri), İzmir: Çağlayan Yayınları.

- Döndüren, H. (2003), İnsanlığa Son Çağrı Kur'ân-ı Kerim, Meal, Tefsir, Ansiklopedik İndeks, İstanbul: Yeni Şafak Yayınları.
- Ebû Avâne (1998), Müsnedü Ebî Avâne, (thk.: Eymen b. Arif ed-Dimeşki), Beyrut: Dâru'l-ma'rife.
- El-Buhterî (2001), Mecmu' fihî musannefâti ebî Ca'fer ibn el-Buhterî, (thk.: Nebî Sadüddin Cerrâr), Beyrut: Dâru'l-beşâiri'l-İslâmiyye.
- Ebû Nu'aym (1998), Ma'rifetu's-sahâbe, (thk.: Âdil b. Yûsuf el-Azâzî), Riyad: Dâru'l-vatan.
- Ebû Şehbe (ts.), İsrâiliyat ve'l-mevdûât fî kütübî't-tefsîr, Basım yeri yok: Mektebetü's-sünne.
- Ebû Yâ'lâ (1984), Müsnedü Ebî Yâ'lâ, (thk.: Hüseyin Selim Esed), Dimeşk: Dâru'l-me'mûn li't-türâs.
- ed-Dânî, Osman b. Saîd (1416), es-Sünenu'l-vâride fî'l-fiten, (thk.: Rıdâullah b. Muhammed İdrîs el-Mübârekfûrî), Riyad: Dâru'l-âsime.
- el-Vâhidî (1994), el-Vasît fî tefsîri'l-Kur'âni'l-mecîd, (thk.: Âdil Ahmed Abdulmevcûd ve diğ-
gerleri), Beyrut: Dâru'l-kütübî'l-ilmiyye.
- Esed, M. (2000), Kur'ân Mesajı Meal-Tefsir, (çev.: Cahit Koçak/ Ahmet Ertürk), İstanbul: İşaret Yayınları.
- Hâkim (1990), el-Müstedrek ale's-Sahîhayn, (thk.: Mustafa Abdülkâdir Atâ), Beyrut: Dâru'l-kütübî'l-ilmiyye.
- Harpûtî, A. (2000), Tenkîhu'l-kelâm fî akâid-i ehli'l-İslâm, (Kelâmî Perspektiften İslâm İnanç Esasları), (haz.: İbrahim Özdemir/ Fikret Karaman), Elazığ: Diyanet Vakfı Elazığ Şubesi Yayınları.
- Hatipoğlu, H. (1983), Sünen-i İbn-i Mâce Tercemesi ve Şerhi, İstanbul: Kahraman Yayınları.
- Hatipoğlu, N. (1999), Kur'ân-ı Kerîm'in Doğru Anlaşılmasında Hadislerin Önemi, Ankara: Taha Yayınları.
- Humeydî, Ebû Bekir (1996), Müsnedü'l-Humeydî, (thk.: Hasan Selîm Esed ed-Dârenî), Dimeşk: Dâru's-sekâ.
- İbn Ebî Âsım (1991), el-Âhâd ve'l-mesânî, (thk.: Faysal Ahmed el-Cevâbira), Riyad: Dâru'r-râye.
- İbn Ebî Şeybe (1409), el-Kitâbu'l-musannef fî'l-ehâdisi ve'l-âsâr, (thk.: Kemal Yusuf el-Hût), Riyad: Mektebetü'r-rüşd.
- İbn Hanbel, Ahmed (1992), el-Müsned, İstanbul: Çağrı Yayınları.
- İbn Hibbân (1993), Sahîhu İbn Hibbân, (thk.: Şu'ayb el-Arnaûd), Beyrut: Müessesetü'r-risâle.
- İbn Humeyd (1988), Müsnedü Abd İbn Humeyd, (thk.: Subhi el-Bedrî es-Semerrâi/ Mahmud Muhammed Halil es-Saîdî), Kâhire: Mektebetü's-sünne.
- İbn Kesîr, İmâdüddin (2003), el-Bidâye ve'n-nihâye, (thk.: Abdullah b. Abdilmuhsin et-Türkî), Dâr-u hicr.

- (1988), en-Nihâye fi'l-fiten ve'l-melâhim, (thk.: Muhammed Ahmed Abdulazîz), Beyrut: Dâru'l-cîl.
- (1999), Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, (thk.: Sâmi b. Muhammed Selâme), Dâru tîbe.
- İbn Mâce, (1992), Sünenu İbn Mâce, (thk.: Muhammed Fuad Abdulbâkî), İstanbul: Çağrı Yayınları.
- İbn Manzûr, Cemaluddin (1994), Lisânu'l-Arab, Beyrut: Dâru's-sadr.
- İbn Mes'ûd, Abdullah (1985), Tefsîr-u İbn Mes'ud, (Dirâsetü an İbn Mes'ud ve tefsîrihî, mecmu'ut-tefsir), (thk.: Muhammed Ahmed İsevî), Riyad.
- İbn Râhuye (1991), Müsnedü İshâk b. Râhuye, (thk.: Abdülgafûr b. Abdilhak Hüseyin el-Belûşî), Medine: Mektebetü'l-eymân.
- İbn Sa'd, Ebû Abdillâh (1990), et-Tabakâtu'l-kübrâ, (thk.: Muhammed Abdulkâdir Atâ), Beyrut: Dâru'l-kütübi'l-ilmiyye.
- İbn Vehb, Ebû Muhammed (1995), el-Câmi' fi'l-hadîs, (thk.: Mustafa Hasan Hüseyin Muhammed), Riyâd: Dâr-u İbnü'l-Cevzî.
- İbnu'l-Esîr, Ebû's-Seâdât (1969-1972), Câmiu'l-usûl fi ehâdisi'r-resûl, (thk.: Abdulkadir el-Arnaûd), Basım yeri yok: Mektebetu dâri'l-beyân.
- (1979), en-Nihâye fi garîbi'l-hadis ve'l-eser, (thk.: Tâhir Ahmed ez-Zâvî/ Mahmud Muhammed et-Tanâhî), Beyrut: Mektebetu'l-ilmiyye.
- Kâdı Beydâvî (1988-1991), el-Envâru't-Tenzîl ve Esrâru't-Te'vîl, İstanbul: Hakikat Yayınları.
- Kâsımî, Muhammed (1997), Mehâsinu't-te'vîl, (thk.: Muhammed Bâsıl), Beyrut: Dâru'l-kütübi'l-ilmiyye.
- Kitâb-ı Mukaddes (1988), Eski ve Yeni Ahit (Tevrat ve İncil), İstanbul: Kitâb-ı Mukaddes Şirketi.
- Kurtûbî, Ebû Abdillâh (1964), el-Cami' li ahkâmi'l-Kur'ân, (thk.: Ahmed Abdulalîm el-Berdûnî/ İbrahim Atfîş), Kahire: Dâru'l-kütübi'l-Mısırî.
- Mukâtil b. Süleymân (1423), Tefsîru Mukâtil b. Süleymân, (thk.: Abdullah Mahmûd), Beyrut: Dâru ihyâi't-türâs.
- Mübârekpûrî, Ebû'l-Ulâ (ts.), Tuhfetü'l-ahvezî bi şerhi câmiî't-Tirmîzî, Beyrut: Dâru'l-kütübi'l-ilmiyye.
- Müslim, Ebu'l-Hüseyin (1992), Sahîhu Müslim, (thk.: Muhammed Fuad Abdulbâkî), İstanbul: Çağrı Yayınları.
- Nesâî, Ebû Abdirrahman (2001), Sünenu'l-kübrâ, (thk.: Hasan Abdulmun'im), Beyrut: Müessesetü'r-risâle.
- Öztürk, M. (2014), Zülkarneyn Kıssası, *KTÜİFD*, C.I(2), 7-31.
- Râgıb el-İsfahânî (ts.), el-Müfredât fi garîbi'l-Kur'ân, (thk.: Muhammed Seyyid Geylânî), Lübnan: Dâru'l-ma'rife.

- Rûyânî, Muhammed (1996), *Müsnedü Rûyânî*, (thk.: Eymen Ali Ebû Yemânî), Kâhire: Müessesetü Kurtuba.
- Sa'lebî, Ebû İshâk (2002), *el-Keşf ve'l-beyân an tefsîri'l-Kur'ân*, (thk.: İmam Ebî Muhammed b. Âşur), Beyrut: Dâru İhyâi't-türasi'l-Arabî.
- Seyhan, A. E. (2017/2), "Kıyamet Öncesi Seddi Delecek Ye'cûc ve Me'cûc'un Nasıl Helak Edileceğine İlişkin Hadisler Üzerine Bir Değerlendirme", *Iğdır Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, X, 48-83.
- (2018/2), "Ye'cûc ve Me'cûc ile Birlikte Hareket Etmenin Cehennemliklerin Sayısını Artıracağıyla İlgili Hadisler Üzerine Bir İnceleme", *Kafkas Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, C.IX(9), 89-117.
- (2018/1), "Ye'cûc ve Me'cûc Seddinde Açılan Delikten Bahseden Hadisler Üzerine Bir İnceleme", *Turkish Studies Academic Journal Prof. Dr. Ünver Günay Armağanı, Karşılaştırmalı Dini Araştırmalar Comperative Religious Studies*, XXIII/2, 607-626.
- (2017/1), "Ye'cûc ve Me'cûc'un Türkler Olduğunu Haber Veren Hadisler Üzerine Bir Değerlendirme", *Hikmet Yurdu*, C.X(19), 65-97.
- (2017/3), "Ye'cûc ve Me'cûc'un Bazı Özelliklerinden Bahseden Rivâyetler Üzerine Bir Değerlendirme", *Usûl İslâm Araştırmaları*, XXVIII, 71-96.
- Sofuoğlu, M. (1970), *Sahîh-i Müslim ve Tercemesi*, İstanbul: İrfan Yayınevi.
- Şâşî, Ebû Saîd (1410), *Müsnedü's- Şâşî*, (thk.: Mahfûzurrahman Zeynullah), Medine: Mektebetü'l-ulûm ve'l-hikem.
- Taberânî, Süleyman (1995), *Mu'cemü'l-evsat*, (thk.: Târık b. Abdullah b. Muhammed/ Abdulmuhsin b. İbrâhim el-Hüseynî), Kahire: Dâru'l-haremeyn.
- (1983), *el-Mu'cemü'l-kebîr*, (thk.: Hamdi b. Abdilmecid es-Silefi), Musul: Mektebetü'l-ulûm ve'l-hikem.
- (1984), *Müsnedü's-Şâmiyyîn*, (thk.: Hamdi b. Abdülmeccid es-Selefi), Beyrut: Müessesetü'r-risâle.
- Taşbolotov, A. (2007), *Ye'cûc ve Me'cûc Hakkındaki Hadislerin İsnad ve Metin Açısından Tahlili*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Tayâlisî, Süleyman (1999), *Müsnedü Tayâlisî*, (thk.: Muhammed b. Abdilmuhsin et-Türkî), Mısır: Dâru hicr.
- Tirmizî, Muhammed (1992), *el-Câmiu's-sahîh*, İstanbul: Çağrı Yayınları.
- Yazır, Elmalılı (ts.), *Hak Dîni Kur'ân Dili*, İstanbul: Eser Neşriyat.